

Vzdělávací politika

Kritická místa českého vzdělávání

aneb

Co „pálí“ české vzdělávání?

Prof. PhDr. Eliška Walterová, CSc.
PhDr. Vít Šťastný, Ph.D.

Letní semestr 2020/2021

Co říkají Hlavní směry VP 2030+? (s. 21)

- Rozsáhlé předepsané kurikulum, které učitelé zpravidla nestihnou ve vymezeném časovém úseku předat a žáci si osvojit
- **narůstající počet žáků, kteří ukončí vzdělávání bez úspěšně dokončené střední školy** (early leavers),
- relativně **vysoký počet žáků, kteří na konci ZŠ dosahují velmi nízké úrovně základních typů gramotnosti**, a vysoké zastoupení těchto žáků v některých regionech (Karlovarský kraj – KV, Ústecký kraj – UST),
- výrazné **nerovnosti v kvalitě škol** – a to v podobě regionálních nerovností i nerovností uvnitř regionů – které do velké míry determinují individuální vzdělávací výsledky a vedou k omezení rovnosti šancí na dosažení kvalitního vzdělání,
- velká **závislost výsledků vzdělávání na socioekonomickém a kulturním statusu rodiny žáka** a závislost vzdělanostních drah na rodičovských aspiracích.
- nedostatečný prostor pro rozvoj talentů v rámci standardních ZŠ, který nevede k rozvoji jejich potenciálu, a posiluje tendence k diferenciaci školní soustavy (výběrové školy, víceletá gymnázia).
- **nedostatečná účast dětí ze sociálně znevýhodňujícího prostředí na předškolním vzdělávání** a omezená schopnost vzdělávací soustavy a souvisejících sociálních služeb reagovat na rizikové faktory na straně rodiny (chudoba, stres, nekvalitní a nestabilní bydlení, rozpady rodin apod.),
- pokračující existence segregovaných škol s většinou či více než třetinou zastoupení romských žáků, která většinou není zdůvodnitelná prostorovým vyloučením lokalit (Ombudsman, 2018),
- nedostatečně řešený problém školních absencí jako jeden z důležitých faktorů školní neúspěšnosti v základním školství i na střední škole (neúspěšnost u maturit),
- nerovnosti v uplatnitelnosti žáků podle typu studované střední školy (nízká uplatnitelnost absolventů z některých oborů ukončených výučním listem zejména v době ekonomické krize či stagnace),
- A další...

Vybrané problémy českého vzdělávání

- Předčasné odchody ze vzdělávání
- Přílišná byrokratická zátěž
- Podfinancovanost
- Nedostatek (kvalitních) učitelů
- Vzdělanostní nerovnosti a vysoká míra závislosti výsledků žáků na rodinném zázemí
- Distanční výuka v důsledku zavření škol

Předčasné odchody ze vzdělávání

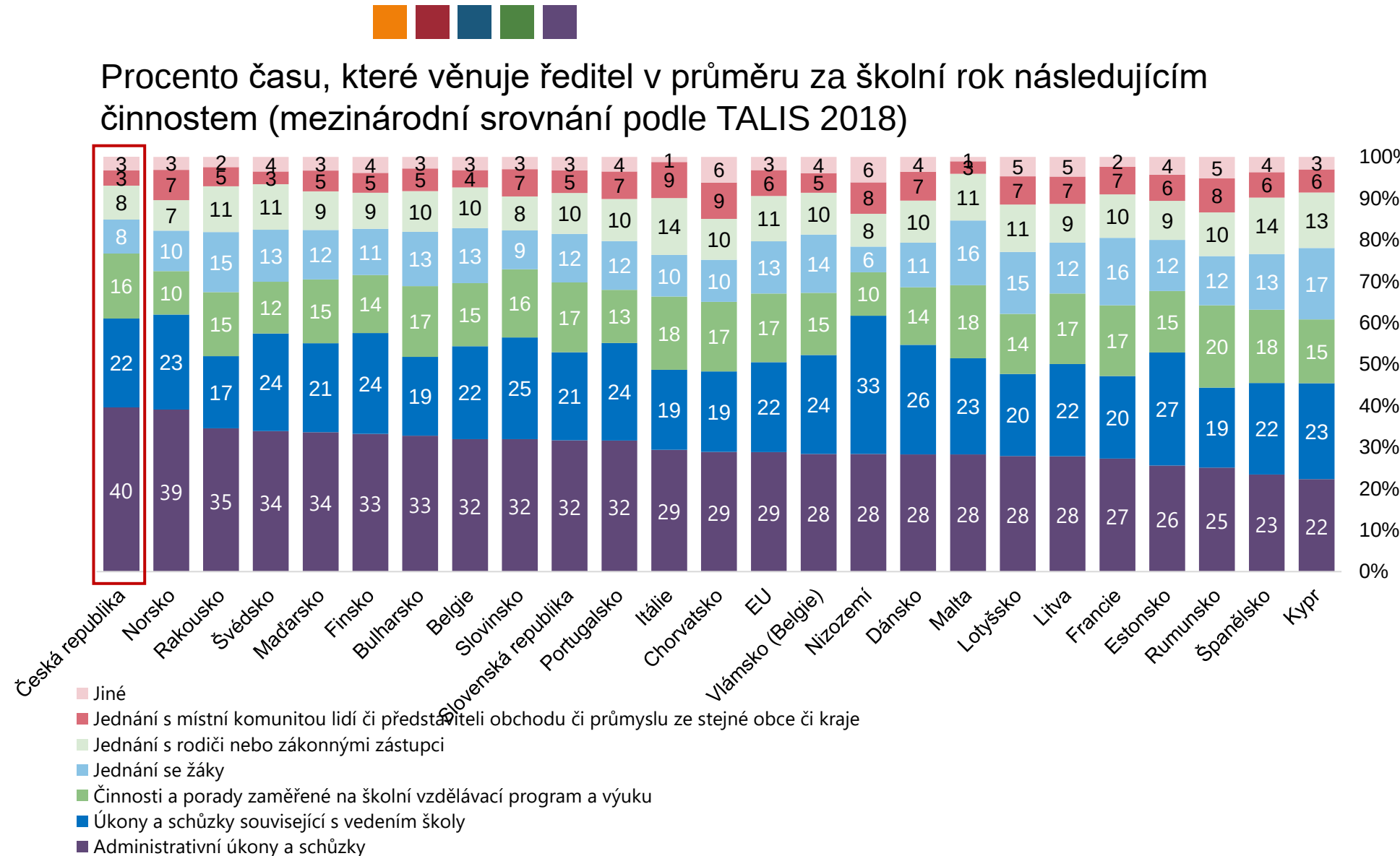
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
European Union - 28 countries	13.9	13.4	12.7	11.9	11.2 ^(b)	11.0	10.7	10.6	10.5	10.3 ^(p)
Czechia	4.9	4.9 ^(b)	5.5	5.4 ^(b)	5.5 ^(b)	6.2	6.6	6.7	6.2	6.2 ^(p)
Germany (until 1990 former GDR)	11.8 ^(b)	11.6	10.5	9.8	9.5 ^(b)	10.1	10.3	10.1	10.3	10.4 ^(p)
Austria	8.3	8.5	7.8	7.5	7.0 ^(b)	7.3	6.9	7.4	7.3	7.5 ^(p)
Poland	5.4 ^(b)	5.6	5.7	5.6 ^(b)	5.4 ^(b)	5.3	5.2	5.0	4.8 ^(b)	5.1 ^(p)
Slovakia	4.7	5.1 ^(b)	5.3	6.4	6.7 ^(b)	6.9	7.4	9.3	8.6	8.0 ^(p)

Early leaver from education and training, previously named **early school leaver**, refers to a person aged 18 to 24 who has completed at most lower [secondary education](#) and is not involved in further [education](#) or training; the indicator 'early leavers from education and training' is expressed as a percentage of the people aged 18 to 24 with such criteria out of the total population aged 18 to 24 (EUROSTAT, 2020)

Byrokratická zátěž

- Obecná administrativní práce (včetně komunikace, papírování a další úřednické práce) zabírá českým učitelům v průměru 2,9 hodiny/týdně (průměr EU 2,2)

- Federičová, M. (2019). Mezinárodní srovnání ředitelů škol: české administrativní inferno.

Podfinancovanost českého vzdělávání

- 2019 – platy učitelů = 66 % platů vysokoškolsky vzdělaných pracovníků (nejméně v OECD)
  - Cíl současné vlády 150 % úrovně r. 2017, tj. 2021 přes 45 000 (vs. pravidelná valorizace? vs. inflace?)
  - Blíže také viz [tato studie](#)

PLATY PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ V ROCE 2021

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR minulý týden schválila státní rozpočet na rok 2021 a vláda tak na svém pondělním zasedání mohla rozhodnout o rozdělení 9% navýšení platů pedagogických pracovníků.

Objem prostředků na platy pedagogických pracovníků na rok 2021 vzroste o 9 %:

- ▶ Tarifní tabulka – růst o 4 %
- ▶ Průměrné nárokové nadtarify vzrostou u mateřských škol z 1000 Kč na 1500 Kč, u základních a středních škol pak z 1500 Kč na 3000 Kč
- ▶ Další nárůst prostředků na odměny a osobní příplatky

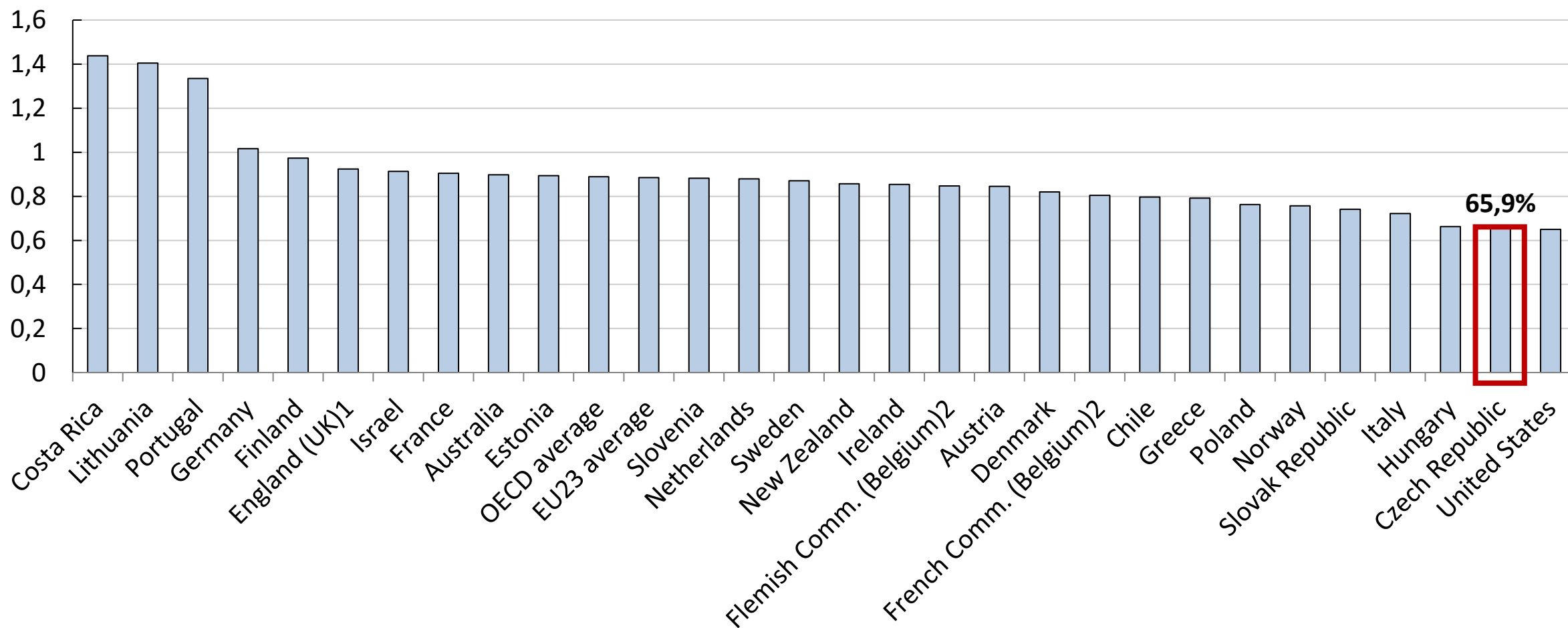
I přes nepříznivý hospodářský vývoj tak plníme vládní závazek, že platy pedagogů a nepedagogických pracovníků budou v roce 2021 na 150 % jejich výše roku 2017.

Zdroj: MŠMT
(<https://www.msmt.cz/platy-pedagogickych-pracovniku-v-roce-2021>)

Vstupy a podmínky vzdělávání

Lower secondary teachers' actual salaries relative to earnings for tertiary-educated workers (2019)

Educational finance indicators - EAG 2020 ⁱ : C2.1: Total expenditure on educational institutions as a percentage of GDP

Customise Export My Queries

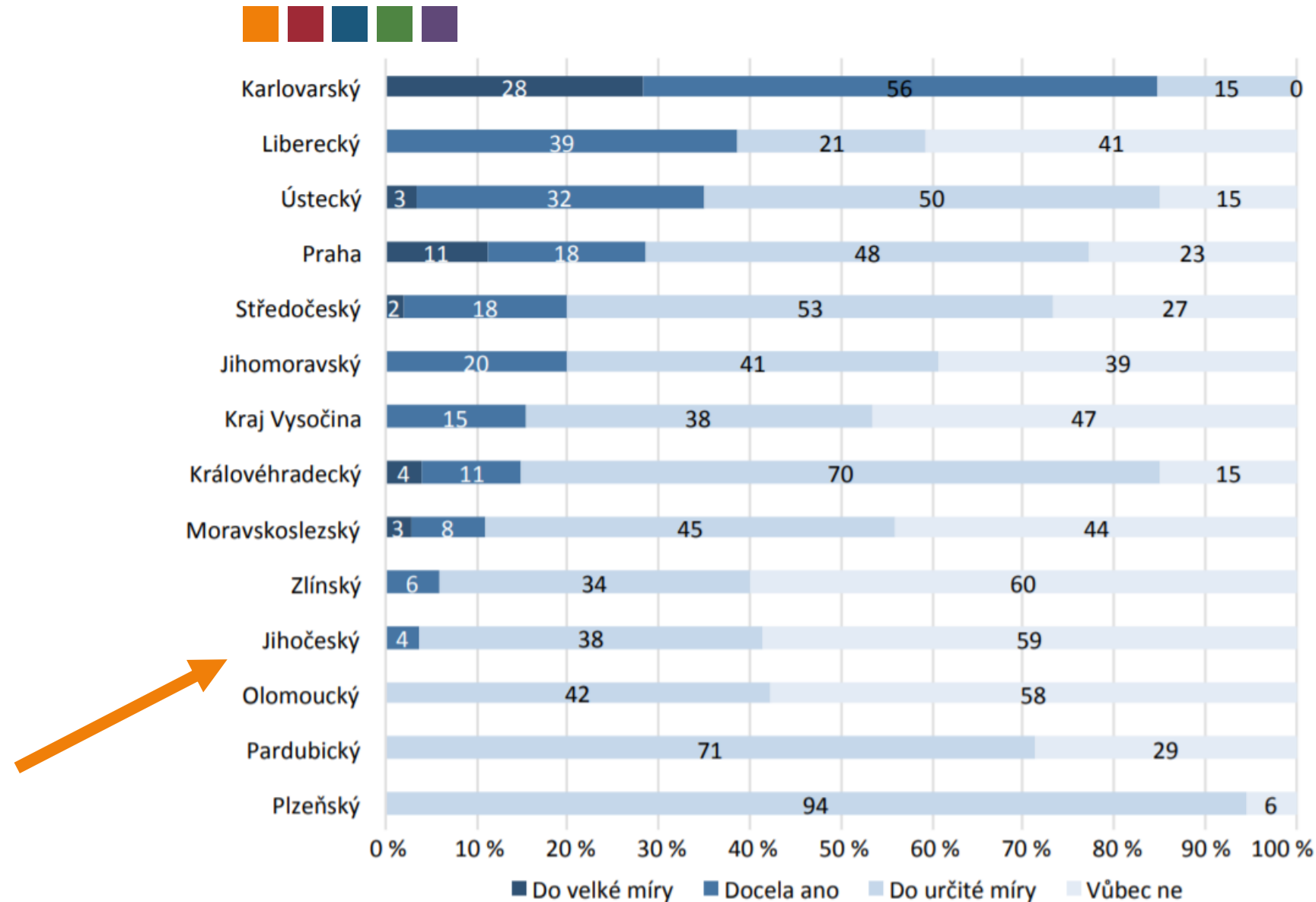
Indicator	FIN_GDP: Total expenditure on educational institutions as a percentage of GDP ⁱ							
REF_SECTOR	S13: General government							
COUNTERPART_SECTOR	INST_PUB: Public institutions							
EXPENDITURE_TYPE	DIR_EXP: Direct expenditure							
ISC11	Primary, secondary education and post-secondary non-tertiary education (ISCED2011 levels 1 to 4)							
UNIT_MEASURE	Percentage							
Year	Latest year	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	▲ ▼	▲ ▼	▲ ▼	▲ ▼	▲ ▼	▲ ▼	▲ ▼	▲ ▼
Country								
Austria	2.8	2.8	2.9	2.8	2.8	2.8	2.8	..
Czech Republic	2.4	2.4	2.3	2.3	2.3	2.2	2.4	..
Finland	3.3	3.5	3.5	3.5	3.6	3.5	3.3	..
Germany ⁱ	2.3	2.4	2.4	2.3	2.3	2.3	2.3	..
Poland	2.6	2.9 (w)	2.9 (w)	2.9	2.8	2.7	2.6	..
Slovak Republic	2.2	2.1	2.2	2.3	2.3	2.2	2.2	..
European Union 23 members in OECD ⁱ	2.6	2.9	2.8	2.8	2.7	2.6	2.6 (m)	..
OECD - Average ⁱ	2.7	3.0	3.0	2.9	2.9	2.8	2.8 (m)	..

Nedostatek učitelů

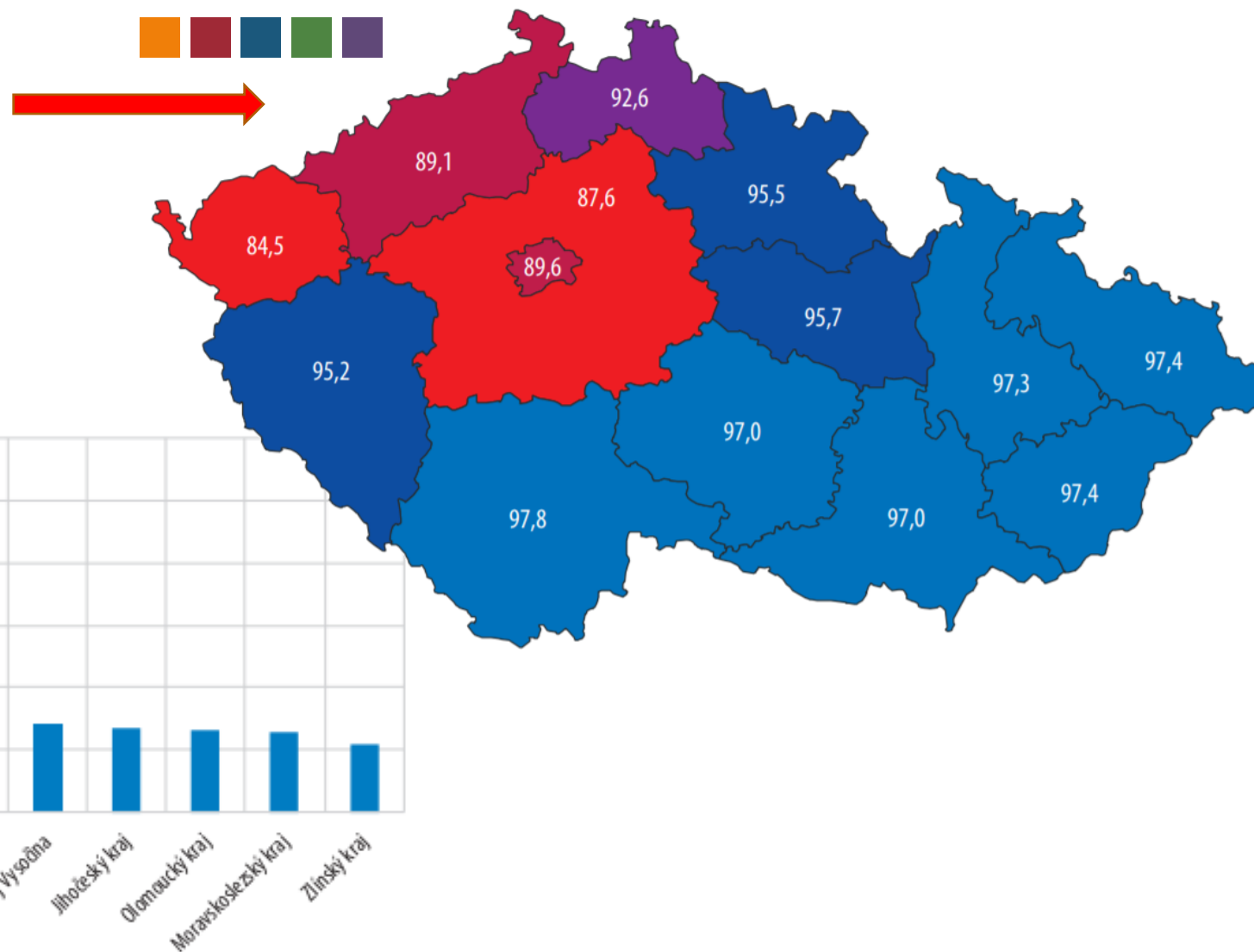
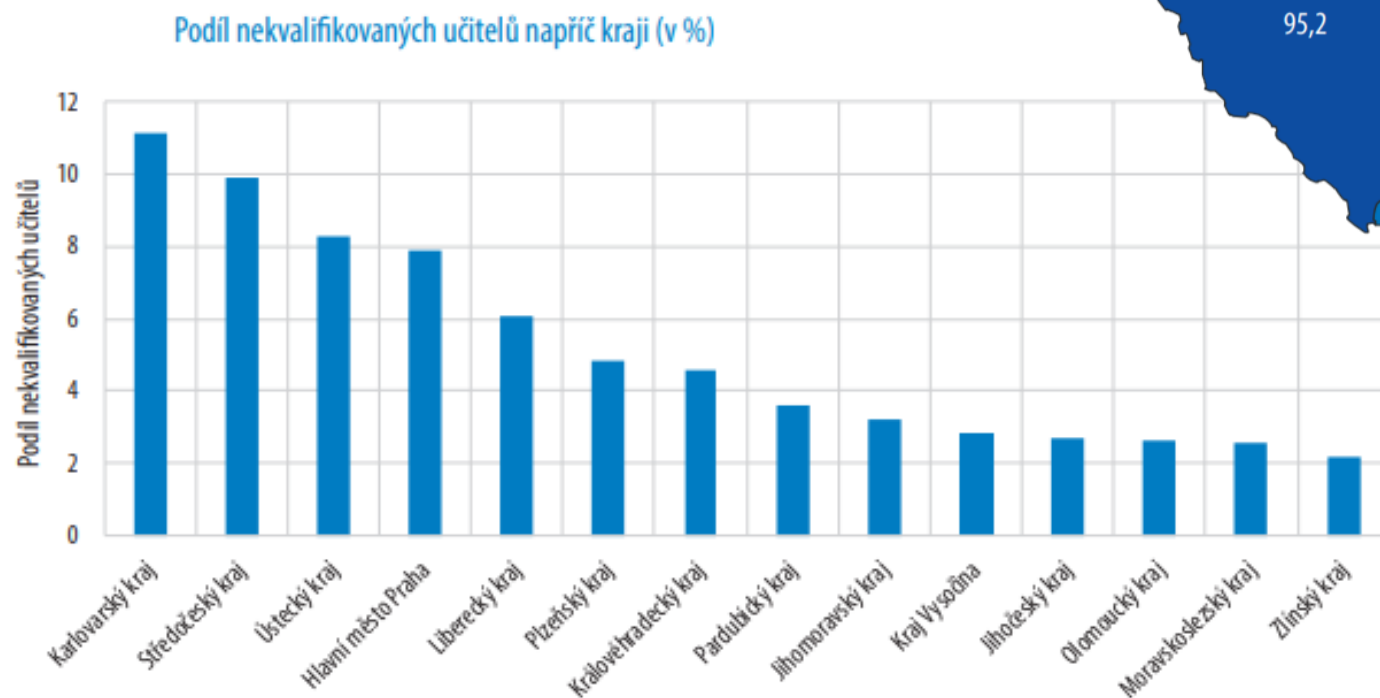
- Problémy jsou zejména v některých krajích...

Vnímání nedostatku kvalifikovaných učitelů jako překážky, aby škola poskytovala kvalitní výuku, v regionálním srovnání ([TALIS 2018](#))

Rozdíly v kvalitě učitelských sborů

Kvalifikovanost pedagogů v krajích
(rok 2017/2018, Výroční zpráva ČŠI)

Pozn.: Prezentovaná data pocházejí z mimořádného šetření MŠMT provedeného v roce 2019 ve všech školách zapsaných do škol-
ského rejstříku.

Mimořádné šetření MŠMT

Situace na trhu práce – podíl škol, které označily možnost sehnat učitele na trhu práce jako významný či kritický problém

Vybrané předměty (oblasti výuky)	Počet poptávajících škol	Podíl poptávajících škol, které považují situaci na trhu práce za významný/kritický problém podle krajů															
		ČR	PHA	STČ	JHČ	PLK	KVK	ULK	LBK	HKK	PAK	VYS	JHM	OLK	ZLK	MSK	
RgŠ	14 981	66,4 %	70,9 %	75,6 %	60,8 %	64,6 %	88,6 %	74,1 %	67,2 %	67,9 %	64,8 %	60,9 %	53,8 %	58,7 %	60,3 %	52,9 %	
MŠ – učitel/ka v mateřské škole	2 898	35,0 %	51,5 %	43,5 %	30,2 %	33,1 %	58,1 %	27,8 %	29,1 %	32,0 %	35,7 %	21,3 %	29,2 %	42,0 %	18,9 %	26,7 %	
1. st. ZŠ – běžný učitel/ka	2 007	61,5 %	72,3 %	75,1 %	53,5 %	55,8 %	81,1 %	55,6 %	54,9 %	67,5 %	63,9 %	45,7 %	53,8 %	57,8 %	61,2 %	41,5 %	
2 .st. ZŠ – matematika	804	83,7 %	89,0 %	92,2 %	68,6 %	87,2 %	100,0 %	90,2 %	85,1 %	86,8 %	82,4 %	84,2 %	62,1 %	78,3 %	76,7 %	57,9 %	
2 .st. ZŠ – fyzika	765	90,8 %	92,0 %	96,2 %	79,2 %	90,9 %	97,1 %	94,0 %	97,6 %	97,4 %	90,9 %	80,8 %	78,9 %	94,3 %	92,6 %	80,8 %	
2 .st. ZŠ – anglický jazyk	714	77,0 %	77,8 %	83,9 %	59,4 %	71,8 %	96,7 %	88,0 %	72,4 %	86,2 %	82,1 %	85,2 %	65,2 %	61,5 %	80,8 %	62,3 %	
1. st. ZŠ – anglický jazyk	520	80,4 %	76,8 %	86,1 %	70,8 %	70,4 %	100,0 %	91,3 %	80,0 %	75,0 %	70,4 %	89,7 %	85,1 %	63,6 %	90,9 %	71,7 %	
2 .st. ZŠ – informatika	440	90,1 %	95,3 %	94,1 %	92,0 %	90,9 %	100,0 %	89,6 %	92,3 %	95,2 %	77,3 %	78,6 %	94,4 %	88,2 %	90,0 %	75,0 %	
2 .st. ZŠ – český jazyk a literatura	438	65,6 %	80,0 %	82,8 %	50,0 %	63,2 %	87,5 %	55,9 %	52,9 %	69,6 %	55,6 %	x	34,5 %	43,8 %	46,2 %	45,2 %	
2 .st. ZŠ – tělesná výchova	362	68,6 %	76,7 %	85,2 %	80,8 %	52,6 %	100,0 %	71,0 %	50,0 %	75,0 %	75,0 %	70,6 %	44,8 %	47,1 %	63,6 %	39,1 %	
2 .st. ZŠ – chemie	347	88,2 %	82,6 %	94,1 %	87,5 %	91,7 %	100,0 %	96,4 %	88,9 %	100,0 %	87,5 %	88,9 %	68,0 %	91,3 %	88,9 %	73,0 %	
SŠ – matematika	338	69,2 %	74,6 %	78,0 %	55,0 %	82,4 %	88,9 %	83,9 %	92,3 %	83,3 %	75,0 %	55,6 %	44,8 %	42,9 %	40,0 %	50,0 %	
2 .st. ZŠ – německý jazyk	323	80,8 %	91,7 %	92,5 %	50,0 %	87,5 %	100,0 %	91,3 %	53,3 %	91,7 %	76,9 %	100,0 %	58,8 %	66,7 %	75,0 %	66,7 %	
SŠ – anglický jazyk	300	52,8 %	45,9 %	64,3 %	x	61,5 %	88,9 %	80,8 %	88,9 %	53,3 %	x	66,7 %	39,3 %	x	x	34,5 %	
2 .st. ZŠ – hudební výchova	298	83,9 %	91,3 %	84,3 %	90,9 %	100,0 %	83,3 %	88,0 %	86,7 %	87,5 %	72,7 %	87,5 %	76,9 %	72,2 %	88,9 %	71,4 %	
SŠ – Strojírenství a strojírenská výroba (23)	257	91,2 %	91,7 %	97,1 %	95,5 %	100,0 %	100,0 %	96,7 %	91,7 %	100,0 %	93,3 %	69,2 %	96,4 %	63,6 %	95,8 %	73,9 %	
2 .st. ZŠ – zeměpis/geografie	243	73,6 %	66,7 %	81,1 %	55,6 %	71,4 %	87,5 %	88,0 %	62,5 %	62,5 %	66,7 %	83,3 %	x	54,5 %	x	65,0 %	
2 .st. ZŠ – pracovní činnosti	241	83,0 %	88,2 %	83,3 %	64,3 %	66,7 %	100,0 %	88,9 %	93,3 %	72,7 %	92,9 %	86,7 %	92,3 %	66,7 %	80,0 %	73,9 %	
2 .st. ZŠ – přírodopis/biologie/ekologie	227	69,6 %	60,9 %	75,0 %	57,1 %	62,5 %	94,4 %	84,4 %	76,2 %	66,7 %	x	x	36,4 %	80,0 %	x	47,1 %	
SŠ – fyzika	227	79,2 %	90,4 %	76,9 %	73,3 %	100,0 %	85,7 %	88,2 %	100,0 %	83,3 %	84,6 %	78,6 %	60,9 %	x	55,6 %	63,2 %	
2 .st. ZŠ – výtvarná výchova	225	76,3 %	77,8 %	85,7 %	75,0 %	100,0 %	88,9 %	86,4 %	42,9 %	45,5 %	76,5 %	81,8 %	71,4 %	90,0 %	72,7 %	68,2 %	
2 .st. ZŠ – dějepis/historie	219	68,4 %	50,0 %	85,7 %	87,5 %	x	100,0 %	63,6 %	x	x	60,0 %	80,0 %	x	50,0 %	75,0 %	55,0 %	
SŠ – informatika	218	85,7 %	94,9 %	80,8 %	81,3 %	100,0 %	100,0 %	91,7 %	100,0 %	88,9 %	91,7 %	81,8 %	85,7 %	57,1 %	60,0 %	62,5 %	
SŠ – Elektrotechnika, telekomunikační a výpočetní technika (26)	200	90,8 %	100,0 %	100,0 %	75,0 %	x	x	95,0 %	100,0 %	85,7 %	100,0 %	81,8 %	95,7 %	62,5 %	94,1 %	83,3 %	

Vzdělanostní nerovnosti

- Rovný přístup ke vzdělání = dlouhodobě klíčová výzva vzdělávací politiky (nejen u nás; např. Bílá kniha 2001)
- Právní vs. sociologický přístup
- Dominantní paradigma v sociologii vzdělávání vychází z předpokladu, že různá úroveň osob v rámci jednotlivých sociálních skupin je důsledkem existujících vzdělanostních nerovností (podmínek a přístupu ke kvalitnímu vzdělání)
(levicové vs. pravicové vysvětlení nerovností)

Spravedlivost a inkluzivita ve vzdělávání

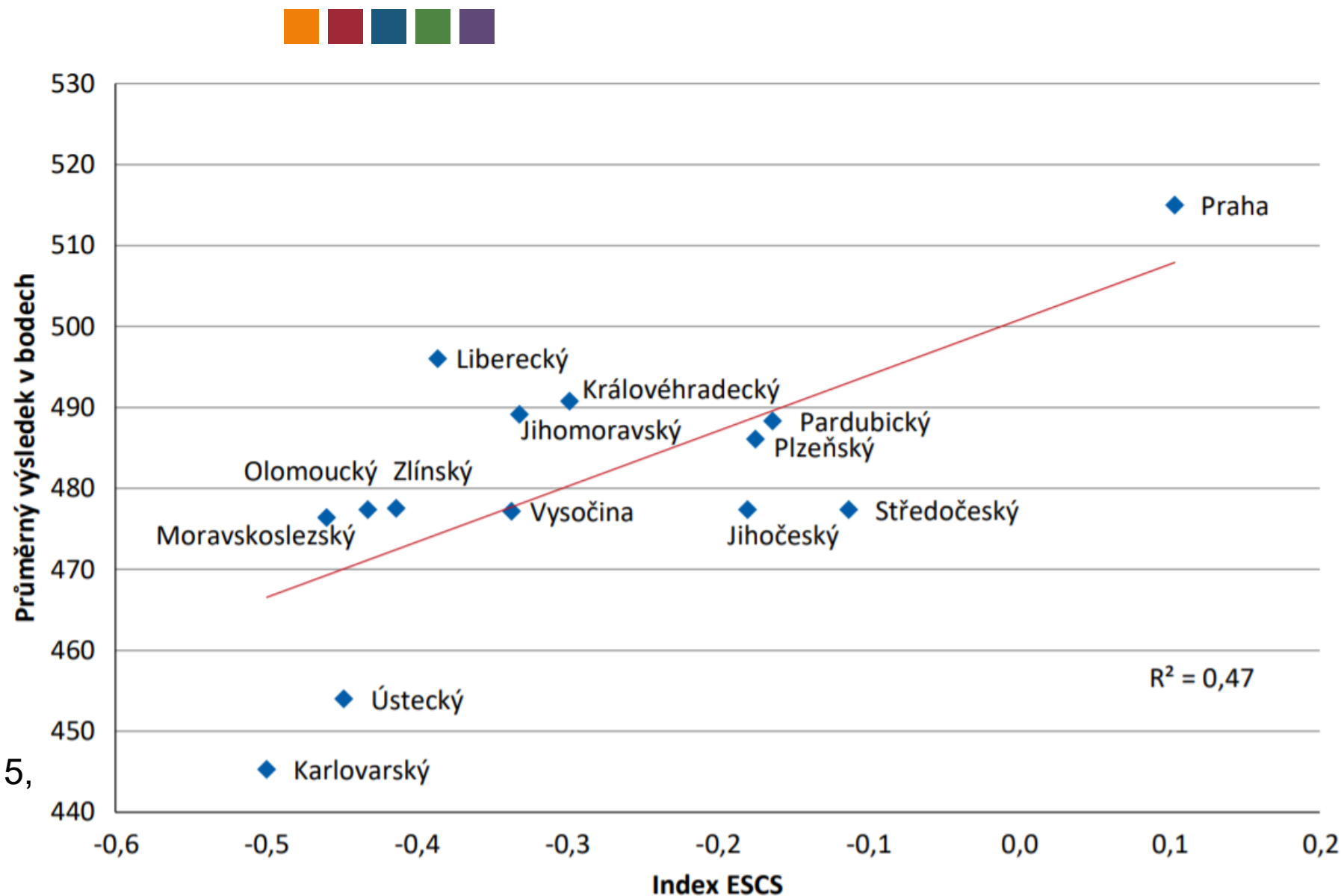
- Každému je umožněno **rozvinout maximálně svůj potenciál**
- Žádné společenské skupiny nejsou v přístupu ke vzdělávání znevýhodněny, vzdělávací příležitosti jsou **co možná nejméně ovlivněny takovými faktory**, jako je pohlaví, socio-ekonomický status, národnost, apod. , které jedinec **nemůže ovlivnit**
- Každý občan získává **základní vědomosti a dovednosti**, které zaručí, že mu cesta ke vzdělávání bude otevřena v průběhu celého života

Měření spravedlivosti ve vzdělávání

- rozdíly ve výsledcích mezi kraji
- rozdíly ve výsledcích mezi školami
- rozdíly ve výsledcích různých skupin žáků
- podíl různých skupin, které nedosahují určitého minima
- síla korelace výsledků a dosaženého vzdělání se socioekonomickým statusem

Rozdíly ve výsledcích žáků v přírodovědné gramotnosti mezi kraji

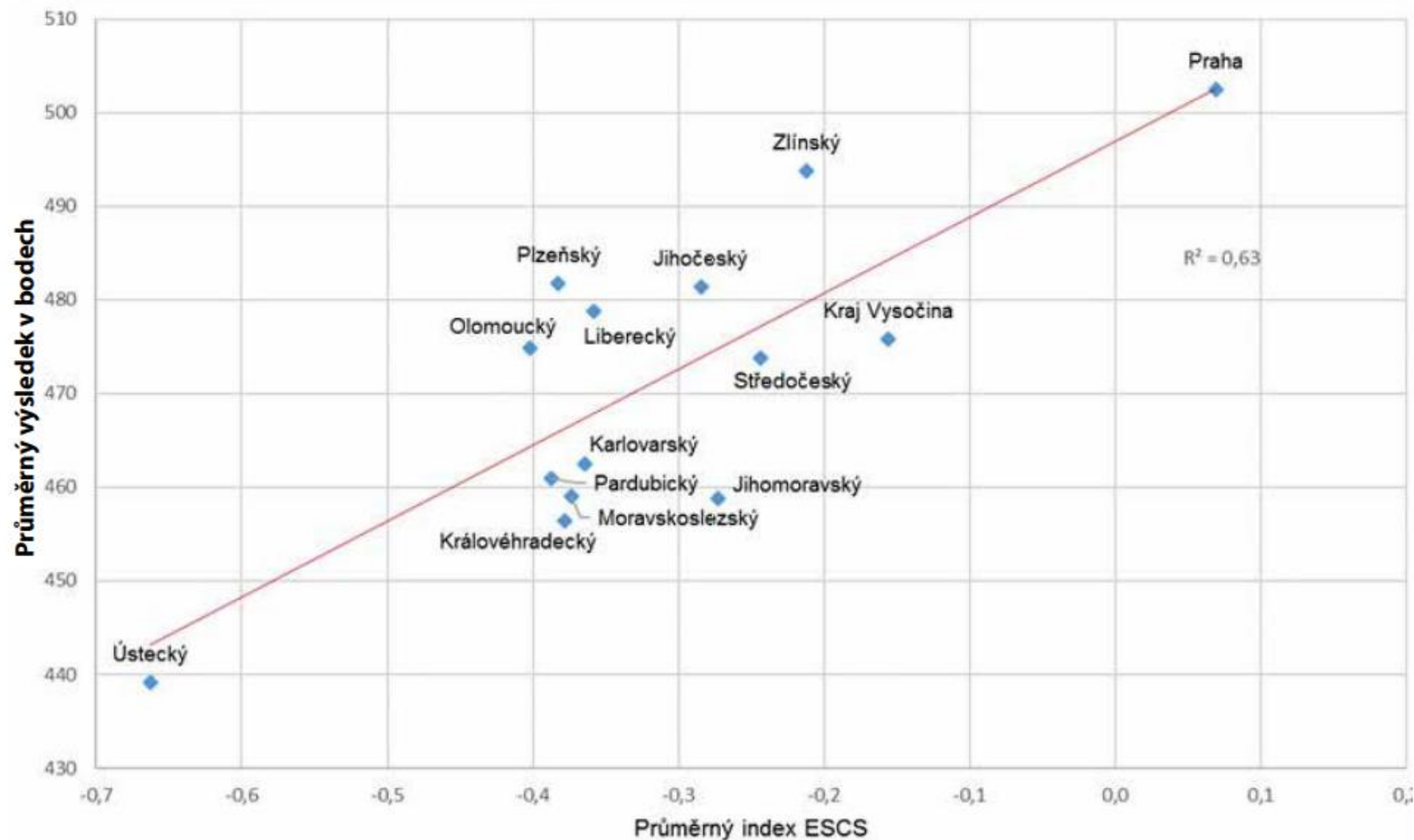

Zdroj: Národní zpráva PISA 2015,
s. 44

Rozdíly ve výsledcích žáků ve čtenářské gramotnosti mezi kraji

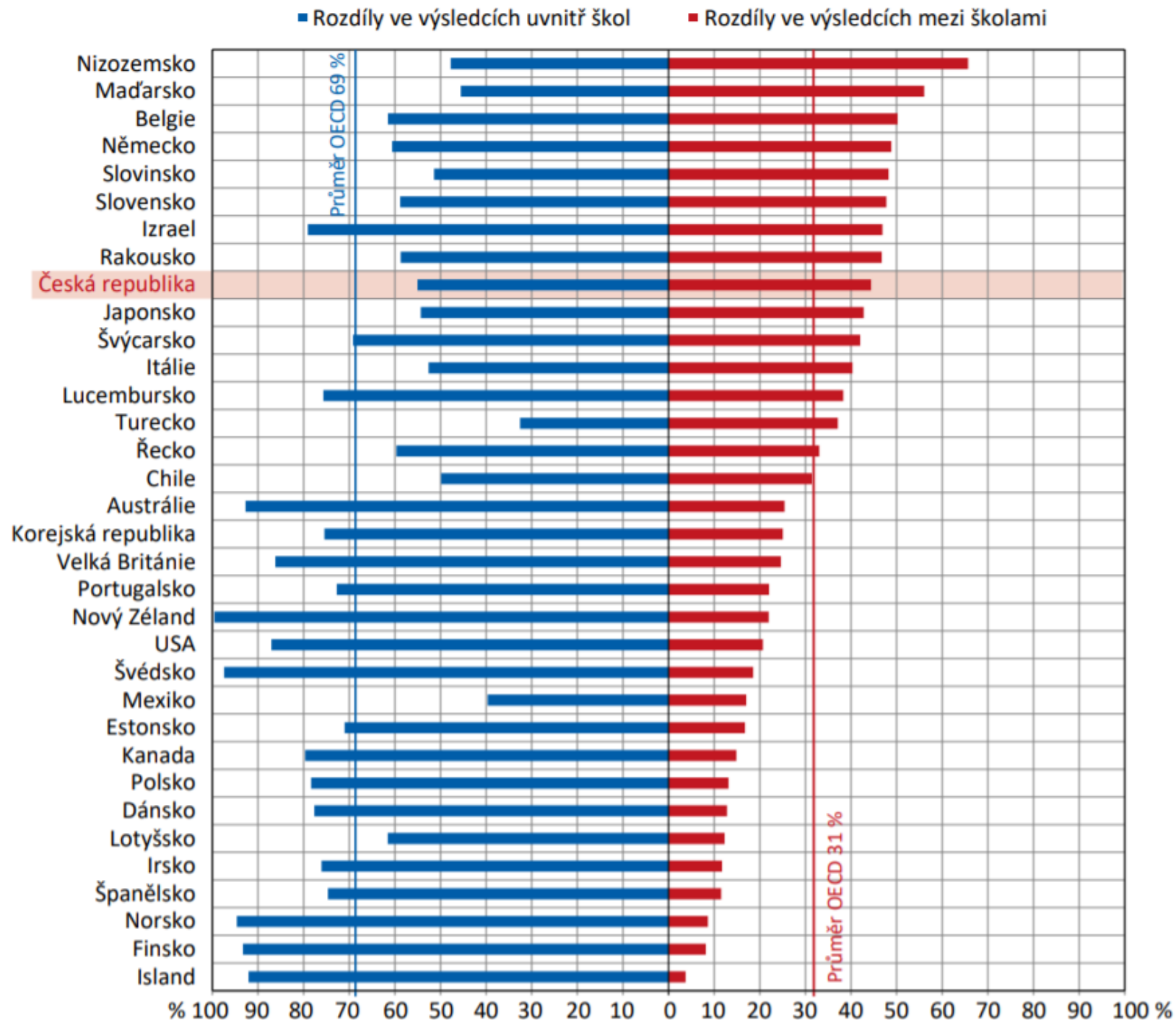
Obrázek 4.8 Průměrný výsledek a průměrný index ESCS v krajích České republiky (PISA 2018 – čtenářská gramotnost)

Zdroj: Národní zpráva PISA
2018, s. 43

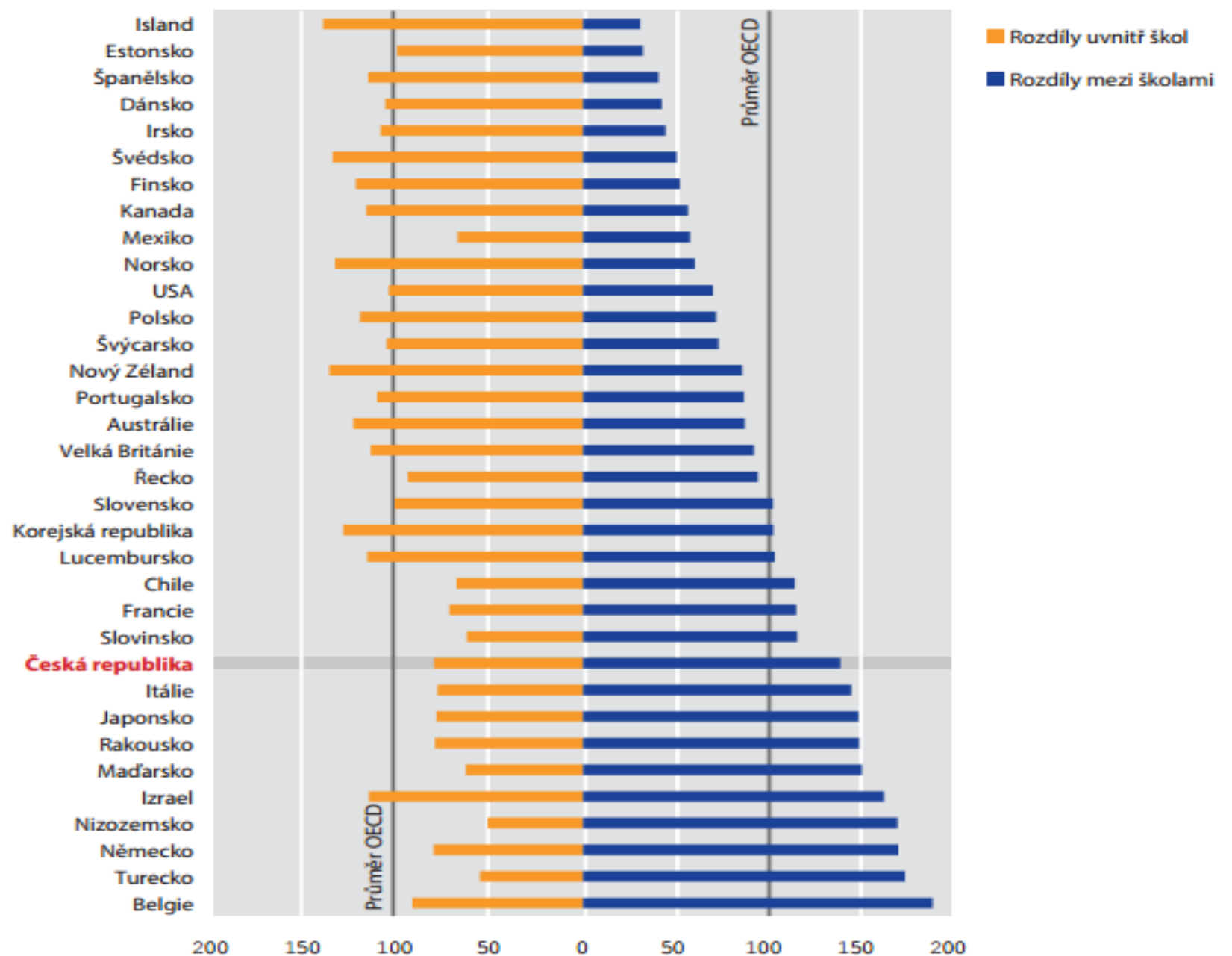

Rozdíly ve výsledcích žáků v přírodovědné gramotnosti uvnitř škol a mezi školami v zemích OECD

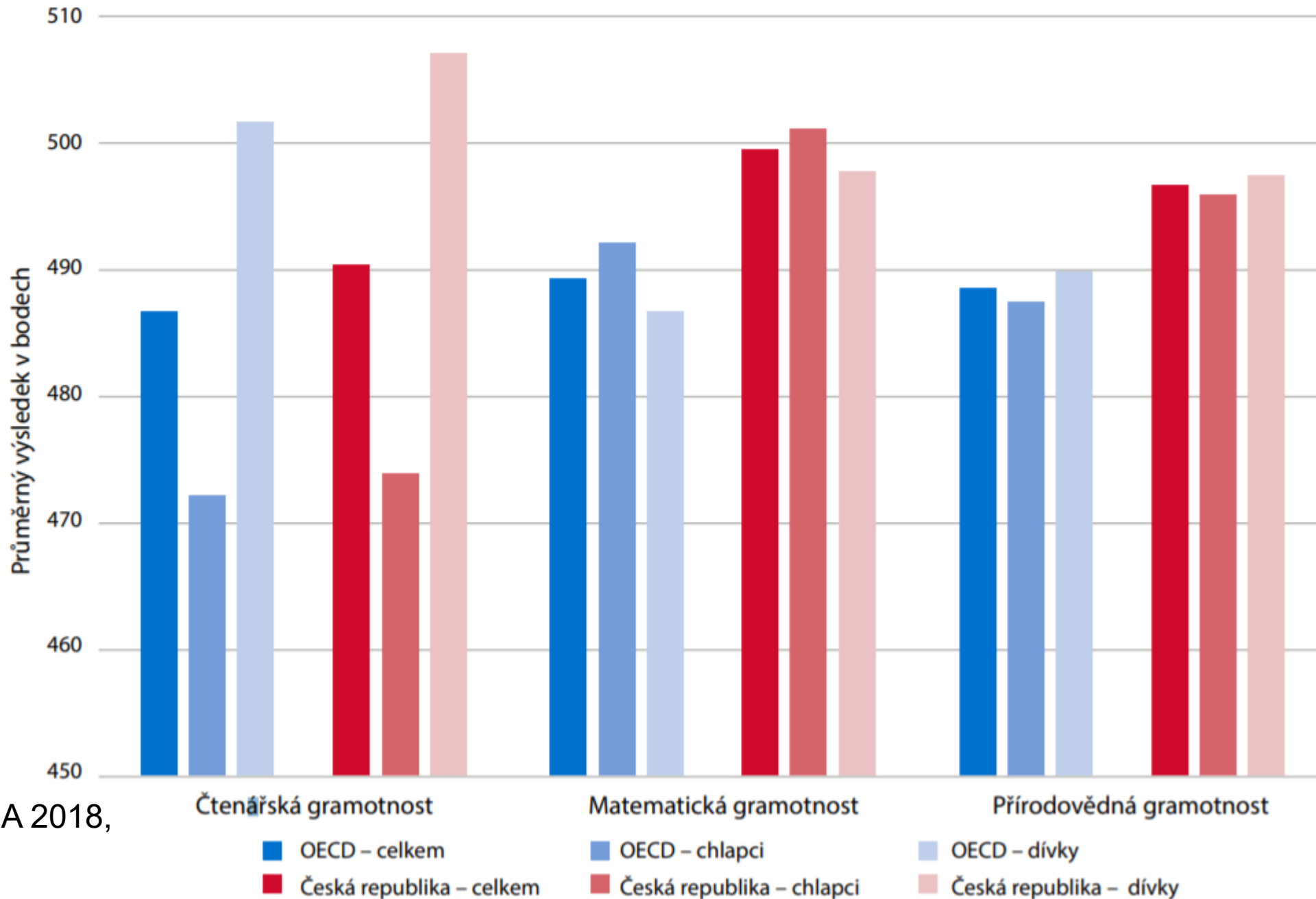

Rozdíly ve
výsledcích
žáků
v matematické
gramotnosti
uvnitř škol
a mezi školami
v zemích
OECD

Rozdíly mezi školami a uvnitř škol v zemích OECD
(PISA 2012 – Matematická gramotnost)

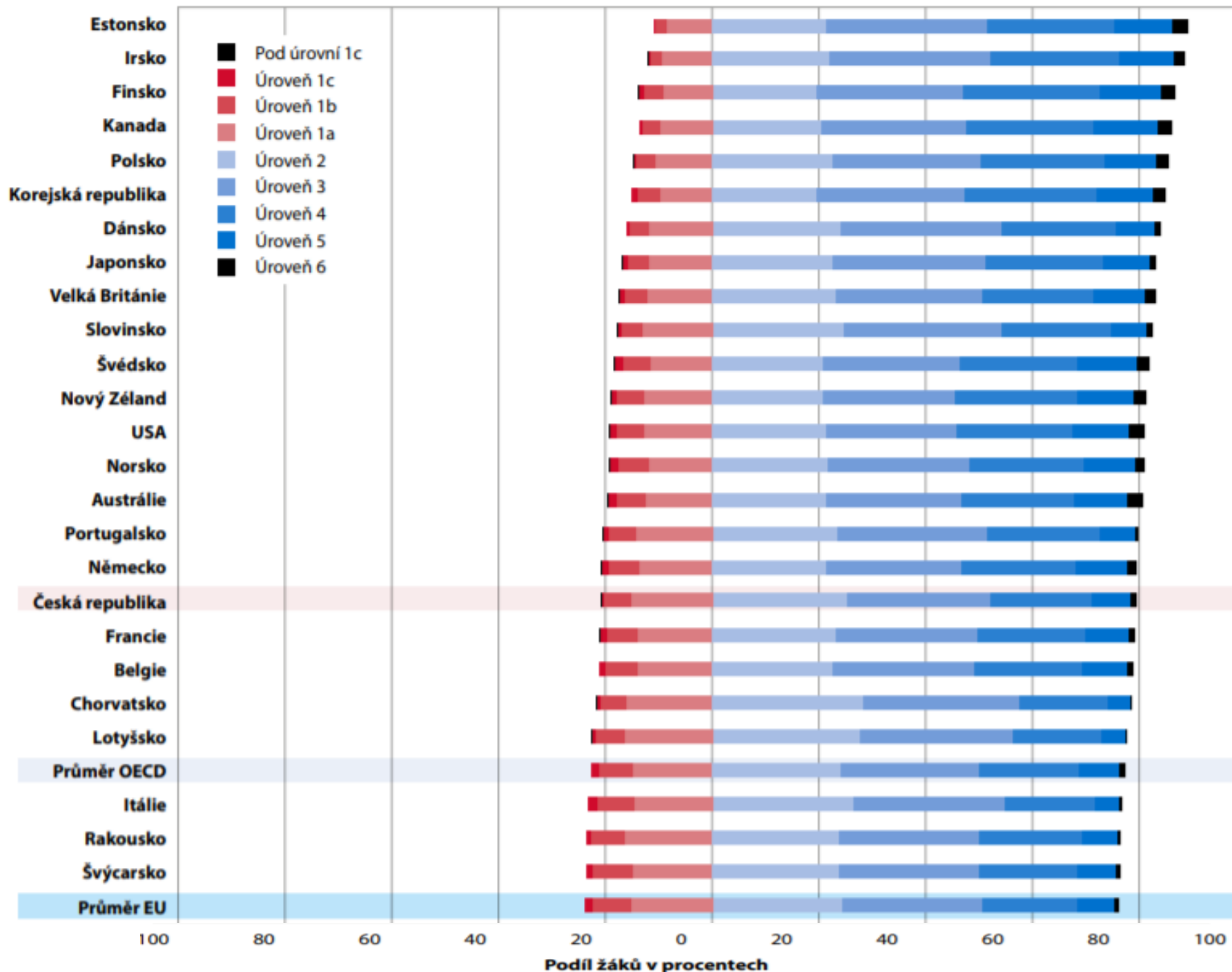

Výsledky dívek a chlapců, ČR a průměr OECD

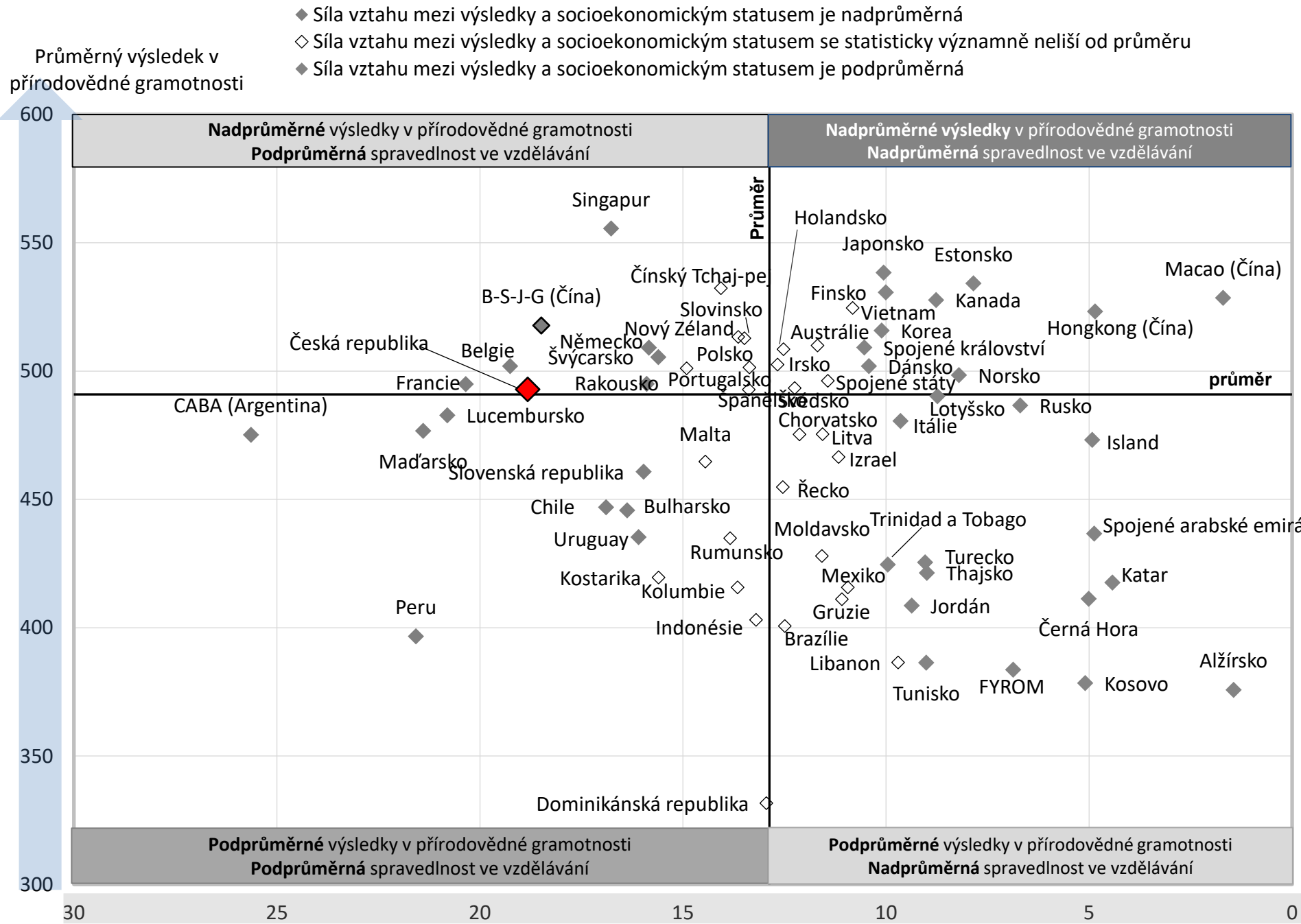

Zdroj: Národní zpráva PISA 2018,
s. 22

Podíl různých skupin, které nedosahují určitého minima

Zastoupení žáků ČR a zemí
OECD v gramotnostních úrovních
Zdroj: Národní zpráva PISA 2018,
s. 20

Vysoká
míra
závislosti
výsledků
českých
žáků na
rodinném
zázemí

Význam výzkumu pro informování vzdělávací politiky

- Na předchozích slidech jsme si ukázali výsledky výzkumů, které informují o vybraných výsledcích vzdělávání
- V další přednášce se podíváme blíže na to, jakým způsobem tyto poznatky vznikají a jak mohou sloužit tvůrcům vzdělávací politiky

Distanční výuka

- Zavření škol – katalyzátor již existujících problémů
- Jak to vypadá v zahraničí? ([school closures](#) worldwide)
- Studie OECD (<https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/201dde84-en.pdf?expires=1617365725&id=id&accname=guest&checksum=6E757F9BD901B81B6D23AAB96D9ED6C5>)